Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10

2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 714 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir:
Sharipov Qo‘ng‘irotboy Avezimbetovich

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Karimov Norboy G‘aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay’ati:
Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, “Nobel” mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqovich, O‘zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya – O‘zbekiston do‘stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O‘zR Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vaziri o‘rinbosari
Sharipov Qo‘ng‘irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog‘iston Respublikasi Tabiat resurslari qo‘mitasi raisi
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O‘zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O‘zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig‘i o‘rinbosari
Ochilov Farxod, O‘zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo‘limi boshlig‘i
Eshov Mansur Po‘latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo‘yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., “O‘IRIAM” ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo‘yicha prorektori
Karimov Norboy G‘aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasi professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro “Nordik” universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., “El-yurt umidi” jamg‘armasi ijrochi direktori o‘rinbosari
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instiiuti professori
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o‘qituvchisi
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktaranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o‘qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg‘ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti “Iqtisodiy geologiya” kafedrasi dotsenti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o‘g‘li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To‘lqin Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo'jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari 8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, professor, **Zaynutdinova Umida Djalalovna,** dotsent

O'zbekiston-Turkiya do'stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda 13
O'sman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya-O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish 15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich, mustaqil tadqiqotchi

O'zbekiston Respublikasini "Yashil" iqtisodiyotga o'tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar 19
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li, doktorant

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "Yashil" iqtisodiyotning o'rni 26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi, assistent-o'qituvchi

Sanoat barqarorligini ta'minlashda yashil energetikaning o'ziga xos xususiyatlari 29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich

Republikamizda "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishda agroxizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 36
Mirzayev Q. J., i.f.d., professor; **Jonuzokov M. K.,** assistent o'qituvchi

"Yashil" obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlari 40
E. I. Nosirov, i.f.n., dotsent

Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish 46
Matkabulova Dilorom Xalilullayevna, PhD

Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo'nalishlari va muammollari 51
Islomova Dilrabo Salomovna, kafedra assistenti

Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari 55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich, PhD, dotsent

Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakillantirish 62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi, i.f.b.f.d.; **Axrorov Farxod Baxriddinovich,** i. f. n.; **Xo'jamov Bobur,** tadqiqotchi

Ichki turizmni rivojlanlantirishda davlatning o'rni 68
Dehqonov Burxon Rustamovich, tayanch doktorant

O'zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta'siri 72
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., professor

Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan 79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna, PhD, docent; **Maqsudov Orif Shakirovich,** assistant

Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo'llash 84
Madraximova Gulasal, dotsent; **Safarova Nasiba,** magistrant

Mamlakatimizda "Yashil" iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta'minlashning o'ziga xos jihatlari 90
Mustafaqulov Yangiboy Bo'riqulovich, Todjimamatova Mashhura Erkinovna; Nurmatova Hilola A'zamovna; Berdieva Aziza G'anisher qizi; Egamberdieva Oydin Abror qizi

Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade 97
Nurbek Khalimjonov, assistant

Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan 102
Khusniddin Egamnazarov

Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis 106
Sarvar Mamasoliyev; Shodiyor Toxirov

O'zbekistonda mice turizmini barqaror rivovlanishida qulay infratuzilma 112
Xalimova F. N., katta o'qituvchi

Ichki turizmni rivojlantirishning ilg'or xorijiy tajribasi va uni O'zbekistonda qo'llashning iqtisodiy afzalliklari 115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich, mustaqil tadqiqotchi

Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari 122
Jo'rayeva Nargiza Abduvohidovna, kafedra dotsenti

Turizm sektorida milliy hunarmadchilik mahsulotlarining rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari 126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna, kafedra assistenti

Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана 132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна, преподаватель

Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash 139
Sa'dullayeva Gulnoza Sodiq qizi, PhD

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Turizmga innovatsiyon texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari 144
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li, doktorant

O'zbekistonning "yashil iqtisodiy strategiyasi" va uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari 147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich, dotsent

An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan 150
Cao Gang, PhD Candidate

"Daka-Tex" MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish 160
Musyeva Shoira Azimovna, kafedra professori

Mamalakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat xavfsizligining o'rni 164
Ibragimov G'ayrat Ablaqulovich, PhD; **Shukurova Nilufar Qahramonova,** tadqiqotchi;
Umirov Islombek Furkatovich, tadqiqotchi; **Tojiqulov Samandar Orufjon o'g'li,** tadqiqotchi

MDH davlatlarida chorva va parandachilik o'sish dinamikasi 169
Abidov Abdujabbor Abduxamidovich, t. f.n., dotsent

Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlilikka ta'siri 179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

O'zbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari 186
Burxanov Aktam Usmanovich, i.f.d., prof.; **Xudoyqulov Xurshid Xurramovich,** i.f.d., prof.

O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishiga oid 191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich

O'zbekistonda ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozori hozirgi holati tahlili 194
Ro'ziqulov Abdimo'min Qussam o'g'li, mustaqil izlanuvchi

Raqamli texnologiyalar orkali turizm industriyasini rivojlantirish usullari 200
R. P. Zarikeyev, mustaqil doktorant

Korxona iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti 206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich, doktorant

Oliy ta'lim muassasalarida to'lov-kontrakt shakli mablag'lari bo'yicha xarajatlar
va ular hisobining amaldagi holati 211
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna, doktarant

O'zbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili 216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi, doktorant

Sug'urta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari 221
Abduturapova Dildora Farxodjon qizi, doktorant

Functions of Management in Education and Its Significance 231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi, teacher

Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha
usullarini o'rganishning ayrim dolzarb masalalari 235
Ametov Quvondik Mamatjanovich, mustaqil izlanuvchi

Yog'-moy sanoati korxonalari kapitali rentabelligini oshirish yo'nalishlari 238
Amirzoda Hamrayev, katta o'qituvchi

Banklararo to'lov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari 244
Amonov Alisher, o'qituvchi

Baholash faoliyatini raqamlashtirish istiqbollari 248
Bobirjon Aktamov, katta o'qituvchi

Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qo'llash imkoniyatlari 253
Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li, katta o'qituvchi

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi
va O'zbekistonning MHXSga o'tishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli
yo'nalishlari 259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi, doktorant, o'qituvchi

Samaradorlikni korxona iqtisodiyotida tutgan o'rni 265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi, PhD, katta o'qituvchi

Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari 269
G'anibayev Ilxomjon Shokiraliyevich, doktorant

Turistlar statistik hisobini olib borish bo'yicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili 275
Jumanova Zilola To'ychiyevna, doktorant

Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari 280
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li, kafedra o'qituvchisi

Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni
amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish 284
M. Samiyeva, kafedra assisenti

Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System 288
Mannonov Shahruhmirza Abdurashidovich, independent researcher

O'zbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari 294
Nazarova Muslima Nazarovna, PhD, i.f.f.d., katta o'qituvchi

Mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari ... 301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich
O'zbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish ... 307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich, kafedra assistenti
Ta'lim tizimi boshqaruvida "time menejmenti" texnologiyalarini qo'llash ... 311
Radjabova Gavxar Umarovna, kafedra dotsenti
Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice ... 316
Ravshan Aliyevich Allayorov, Associate Professor
An'anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar ... 319
Abrorov Sirojiddin, PhD; **Bunyod Usmonov,** PhD
Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamg'armalar faoliyatini takomillashtirish ... 325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna, PhD, i.f.f.d.
Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish ... 332
Sh. Sh. Ziyayeva, katta o'qituvchi
Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash ... 337
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li, mustaqil tatqiqotchi
Совершенствование учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан ... 340
Усманов Фаррух Обитжонович, научный сотрудник кафедры
An'anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari ... 348
Xabibullayev Dadajon Ro'ziboyevich, stajor tadqiqotchi
Dehqon xo'jaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish ... 355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, kafedra professori; **Ochilova Nargiza Akramovna,** doktorant
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari ... 360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li, doktorant; **Raxmatov Ziyodullo Nosirovich,** dotsent
BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambag'allikni qisqartirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari ... 363
Yusupov M. S., PhD
Мировые финансовые центры точки роста экономики ... 369
Абдуллаев Анвар Фархадович, PhD., доцент кафедры
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiylik ... 375
Abrorxon Asatulloyev Asatulloyevich, PhD
Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике ... 379
Бердикулова Ирода Райимкуловна, старший преподаватель; **Усманов Шахзод Шохрухович,** студент
Yirik soliq to'lovchi korxonalar faoliyatini rag'batlantirishda soliq ma'murchiligining istiqbollari ... 390
G'aniyev Shaxriddin Vohidovich, i. f. d., **Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich,** PhD
Sog'lomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning kross-innovatsiyalar asosidagi modeli ... 395
G'ofurov Azizbek Umarjonovich, mustaqil tadqiqotchi
Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari ... 400
J. Y. Isakov, i.f.d, professor
Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari ... 405
A. Abduvohidov, i. f.d., professor
Davlat oliy ta'lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish ... 407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich, PhD
Актуальная ситуация в сегменте теновой экономики в Республике Узбекистан ... 412
Кошанов Абдимурат, независимый исследователь
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari ... 416
Qurbonova Shaxrinoz, doktorant
Erkin iktisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari ... 420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna, mustaqil tadqiqotchi
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida) ... 425
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich, erkin izlanuvchi
Sug'urtada assistans xizmatlarini takomillashtirish ... 433
Maxmudov A. M.
Цифровизация бухгалтерского учета ... 439
Мирсодикова Дилобар Дилшод кизи, самостоятельный соискатель
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish ... 445
Nasurova Kamola Ravshanovna, PhD
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках ... 451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич, к.с.х.н., доцент; **Нуриллаев Шердил Жамолиддин угли,** магистр

Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari 456
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li
Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish 460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna, PhD, dotsent
Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики 466
Хасанхонова Нодира Исаметдиновна, PhD
Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi 471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna, iqtisod fanlari nomzodi
Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari 481
Suleymanov Farrux Raximjonovich, mustaqil izlanuvchi
Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат" 487
Туйчиев Комилжон Лазизович, доцент кафедры
Экономическая сущность и важность повышения эффективности производства каракулеводческой продукции....493
Тулкин Хайтмуродович Фармонов, профессор; **Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич,** докторант
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari 499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi, PhD, kafedra dotsenti
Инновационные методы энергосбережения как способ повышения конкурентоспособности предприятия 503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна, к.э.н.,профессор
Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili 508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna, i. f.n., professor, katta ilmiy xodim
Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari 513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, kafedra dotsenti i.f.d.
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish....521
Yuldashev Furqat Nurilloyevich, doktarant
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari 524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich, PhD; **Akramov G'ayrat Otabek o'g'li,** talaba
An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth 530
Fayzieva Nargiza Rabimovna, PhD
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlari 537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich, kafedra dotsenti
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli 540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich, PhD, kafedra dotsenti
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili....544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna, mustaqil tadqiqotchi
O'rta Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi....548
Shaymanova Nigora Yusupovna, doktorant
Korxona investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi....552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li, doktorant
O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari....559
Shavqiyev Erkin, i. f. n.
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari 565
Berdiyorov Baxtiyor Sodiqovich, kafedra dotsenti
Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari 571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich, i.f.n., kafedra dotsenti
Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi.... 576
S. Qulmatova, PhD, dotsent
Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms 581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich, Professor
Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash 586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna, erkin tadqiqotchi
Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari 593
Narmanov Ulug'bek Abdugapporovich, PhD; **Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li**
Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'rni va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari....598
Usmonova Dilfuza Ilhkomovna, kafedra dotsenti
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.... 602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли, научный сосискатель
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish....608
Artikov Kurbonazar Amonovich, mustaqil ilmiy tadqiqotchi
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati.... 614
Asamxodjaeva Shoira Shukurullaevna, katta o'qituvchi

Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения 618
Ачилова Ширин Шавкат кизи, старший преподаватель
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta'minotini takomillashtirish 622
Bazarova Nigora Ravshanovna, kafedra dotsenti
Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari 627
Kenjayev Ilhom G'iyozovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes 632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich, Scientific researcher
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari 637
Mirpulatova Luiza Mansurovna, doktorant
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari 642
Norov Akmal Ruzimamatovich, DSc, kafedra professori
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari 649
Norova Nozima Nabiyevna, katta o'qituvchi
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari 657
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li
Jahondagi kuzatilayotgan globallashuv va tabiatdagi o'zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan himoya qilishda sug'urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar ("O'zbekinvest" EISK AJ misolida) 661
Sayfullo Mirzoyev
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators in Commercial Banking Sector 666
Solijonova Muxlisa Azamatovna
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri 668
Tursunov Jaxongir Pulatovich, DSc
Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari 673
Xalikov Ulug'bek Rustamovich, PhD
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati 678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova, mustaqil izlanuvchisi
Qishloq xo'jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo'llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari ... 683
Shaniyazova Zamira Oralbayevna, PhD
Тенденции развития жилищного строительства 688
Алиева Зилола Маматвалиевна, доцент кафедры
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari 692
Shakirova Nigora Axralovna, kafedra dotsenti v.b.
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'larining shakllanishi va nazorat qilinishi 698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich, filologiya fanlari doktori, professor
Спиртные напитки - вред здоровью 702
Кариева Халима Икромжоновна, старший преподаватель кафедры
Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas 706
Munisa Alimova
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish 709
Isaqova Zebo Murodovna, f.f.n. (PhD), tadqiqotchi

TIJORAT BANKLARIDA KREDITLASH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

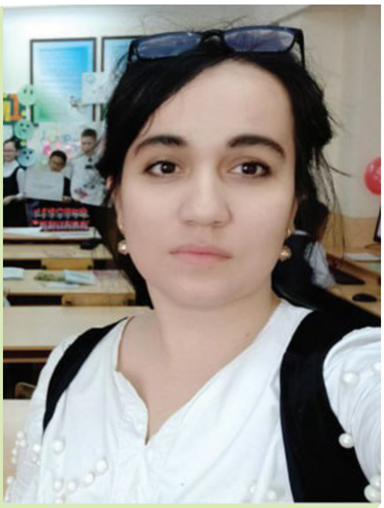

Norova Nozima Nabiyevna
TIFT Universiteti katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada mamlakatimiz tijorat banklari kreditlash amaliyotidagi muammoli kreditlarining amaliy holati tahlil etilgan. Tijorat banklarida kredit risklari bo'yicha ehtimoliy yo'qotishlarning oldini olish maqsadida har bir potensial mijoz ta'minotini takomillashtirish mexanizmlari orqali muammoli kreditlarni kamaytirish yo'llari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: Muammoli kreditlar, garov mulki, baholash tamoyillari, bozor bahosi, kredit riski, kredit siyosati, kreditor, qarzdor, kredit ta'minoti, diversifikatsiya, tijorat bank.

Abstract: The article analyzes the practical situation of problem loans in the lending practices of commercial banks of our country. In order to prevent possible losses due to credit risks in commercial banks, ways to reduce problem loans through mechanisms of improving the supply of each potential customer have been proposed.

Key words: Problem loans, collateral property, valuation principles, market valuation, credit risk, credit policy, creditor, debtor, credit provision, diversification, commercial banking.

Аннотация: В статье анализируется практическая ситуация проблемных кредитов в кредитной практике коммерческих банков нашей страны. В целях предотвращения возможных потерь из-за кредитных рисков в коммерческих банках предложены пути снижения проблемных кредитов через механизмы улучшения предложения каждого потенциального клиента.

Ключевые слова: Проблемные кредиты, залоговое имущество, принципы оценки, рыночная оценка, кредитный риск, кредитная политика, кредитор, должник, предоставление кредита, диверсификация, коммерческий банк.

KIRISH

Ijtimoiy jamiyatda tovar-pul munosabatlarining paydo bo'lishi kreditlash mexanizmining shakllanishi va rivojlanishiga zamin yaratdi. Tovar-pul munosabatlari amal qilgan har qanday ijtimoiy-iqtisodiy jamiyatda kreditni vujudga kelishi va kreditlash munosabatlarini amal qilinishi hamda bu jarayon muttasil rivojlanib borishini taqozo etadi.

So'nggi yillarda kredit va ularga hisoblangan foizlarni o'z vaqtida qaytarish, shuningdek kredit ta'minoti bilan bog'liq qator muammolar paydo bo'lmoqda. Xalqaro moliya tashkilotlari tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, "... banklar tomonidan berilgan kreditlar hajmi haddan ziyod yuqori bo'lib, ushbu ko'rsatkich 2022-yilning ikkinchi choragida mamlakat YaIMga nisbatan Avstraliyada 197 foiz, Niderlandiyada 280 foiz. Buyuk Britaniyada 171 foiz, AQShda 152 foizni tashkil etdi"[1]. Buning natijasida ayrim mamlakatlar banklari kredit portfeli tarkibida muammoli kreditlar hajmi ortib bormoqda. Xususan, Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, "... jami kreditlar tarkibida muammoli kreditlar ulushi 2020-yilda Rossiya Federatsiyasida 11 foiz, Moldovada 17 foiz va Gretsiyada 45 foizni tashkil etgan"[2]. Bugungi kunda tijopat banklapi tomonidan kpeditlash mexanizmi bo'yicha ilg'op innovatsion bank xizmatlapini ko'psatish va taklif etish bopasida jadal paqobat muhiti takomillashmoqda.

Tijorat banklari jalb qilgan mablag'larining asosiy qismini kredit berish sifatida foydalanar ekan, bunda faqatgina daromad olish uchun emas, balki mablag'larni kredit oluvchidan to'liq qaytarib olish masalasini oldindan belgilab olishi zarur. Chunki, bank sarmoya egasi sifatida sarmoyani emas, balki sarmoyadan foydalanish huquqini ma'lum bir shart va ustama foizlar asosida ma'lum muddatga sotadi.

Ayni paytda mamlakatimizda ham ilmiy-nazariy hamda amaliyotchi olimlar tomonidan "muammoli kredit" tushunchasi avvalgiga nisbatan ancha ko'proq bahs va munozaralarga sabab bo'lmoqda. Bu albatta, bejizga emas, chunki bugungi kunda respublikamiz tijorat banklarining kredit portfelida muammoli kreditlarning ulushi, uni kamaytirish choralari ko'rilishiga qaramasdan anchagina yuqori foizni tashkil etmoqda.

1 BIS Statistics Explore (http://stats.bis/org/statx)
2 World Bank Group (US) https://data.worldbank.org/indicator/fb.ast.nper.zs

Bugungi kunda ko'pgina davlatlar bank tizimida umidsiz qarzlarning ko'payishi muammosiga duch kelayotganligi tufayli banklarning muammoli kreditlari bilan ishlash tizimini takomillashtirish masalalari dolzarbligi hozirgacha muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shuning uchun kreditorlar bilan bir qatorda mijozlar tomonidan kreditni qaytarish bo'yicha o'z yechimini topmagan muammolar mavjud.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TANQIDIY TAHLILI

Ijtimoiy jamiyatda tovar-pul munosabatlarining paydo bo'lishi kreditlash amaliyoti shakllanishi va rivojlanishiga zamin yaratdi. Zero, tovar pul munosabatlari amal qilgan har qanday ijtimoiy-iqtisodiy jamiyatda kreditni vujudga kelishi va kreditlash munosabatlarini amal qilishini hamda bu jarayon muttasil rivojlanib borishini taqozo etadi. Biroq, so'nggi yillarda kredit va ularga hisoblangan foizlarni o'z vaqtida qaytarish, shuningdek kredit ta'minoti bilan bog'liq qator muammolar paydo bo'lmoqda.

Ilmiy adabiyotlarda muammoli kreditlar bo'yicha turli xilma-xil ta'riflar berilgan. Ayrim adabiyotlarda, muammoli kredit deganda obyekti, subyekti va ta'minotiga nisbatan bank tomonidan shubha paydo bo'lgan kredit tushunilsa (Lavrushin, 2002), ayrim adabiyotlarda muammoli kreditlar deganda, "qarz oluvchi bir yoki bir necha to'lovlarni amalga oshirmaganligi yoki kredit ta'minoti qiymatining pasayishi kreditni muammoli kreditlar turkumiga o'tishini anglatadi" (Rouz, 1997) deya ta'rif berilgan.

Mahalliy olimlarimizning yondashuviga ko'ra, substandart kreditlar ham o'z vaqtida qaytarilmaganligi tufayli muammo keltiruvchi kreditlar sifatida tahlil qilinishi mumkin (Abdullayeva, 2002).

Mahalliy olimlarimiz esa muammoli kreditlarga quyidagicha ta'rif beradi: kredit risklarining amalda yaqqol namoyon bo'lishining natijasi bo'lib, obyektiv hamda subyektiv sabablarga ko'ra kredit shartnomasi shartlarining buzilishi oqibatida "substandart", "shubhali" hamda "umidsiz" kreditlar kategoriyasiga o'tib qolgan kreditlarga muammoli kreditlar deyiladi (Tuxtabaev, 2006).

Ushbu oxirgi ta'rif muammoli kreditlarga berilgan ta'riflarning ichida to'liqroq talqin etilgan deyishimiz mumkin. Chunki bunda muammoli kreditlarni yuzaga chiqishiga sabab bo'ladigan kredit risklari bilan bog'langan hamda kredit kategoriyalari ajratib ko'rsatilgan. Ammo hozirgi paytda mazkur ta'rif o'z mohiyatini yo'qotdi, deb o'ylaymiz. Sababi O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2015 yil 14 iyuldagi "Tijorat banklarida aktivlar sifatini tasniflash va aktivlar bo'yicha ehtimoliy yo'qotishlarni qoplash uchun zaxiralar shakllantirish hamda ulardan foydalanish tartibi to'g'risida"gi 2696-sonli Nizomi qabul qilinganidan so'ng, kreditlarning tasniflanishida o'zgarishlar ro'y berdi. Xususan, "yaxshi" deb tasniflangan kreditlar toifasi olib tashlandi va uning o'rniga "standart" kreditlardan foydalanish yo'lga qo'yildi. Bundan tashqari "qoniqarsiz" degan kreditlar toifasi kiritildi.

Garov vositalaridan foydalanish qarz beruvchi va qarz oluvchi munosabatlariga yangi xavotirlarni tug'dirdi, ularning defolt riskiga yakuniy ta'siri aniq belgilanmaganligidir (José, 2018). Agar bankdan kredit olgan mijoz kreditni o'z vaqtida qaytara olmasa garovga qo'ygan ta'minotdan mahrum bo'lishi mumkin, o'z navbatida tijorat banklari uchun kredit riski oshib ketadi.

Bank tomonidan berilgan kredit riskining xavfsiz darajasini ta'minlash maqsadida kredit oluvchi jismoniy yoki yuridik shaxs turli shakldagi mol-mulklarni garov ta'minoti sifatida banklarga taqdim etadi. Umumiy holda bank krediti bo'yicha garov ta'minotini baholash jarayonida uchta tomon ishtirok etadi va ular bank, baholovchi tashkilotlari va kredit oluvchilardir (Abdikarimova, 2018). Bu jarayonda garov ta'minoti asosan dastlab kredit berish jarayonida qarab chiqiladi.

Rossiya adabiyotlarida ayrim mualliflarning ta'kidlashicha, muammoli kredit deganda obyekti, subyekti va ta'minotiga nisbatan bank tomonidan shubha paydo bo'lgan kredit tushuniladi (Lavrushina, 2002). Ularning qarashlaricha, nostandart, dargumon va ishonchsiz kreditlarni, ya'ni muddati o'tmagan joriy kreditlardan tashqari barcha kreditlar, shu jumladan asosiy to'lov hamda kredit foizlari bo'yicha qisqa muddatli bo'lsa ham qarzdorlikka ega bo'lgan, shuningdek, kredit shartnomasi shartlarini o'zgartirmasdan hech bo'lmasa bir marotaba qayta rasmiylashtirilgan kreditlar muammoli deb tushuniladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida faoliyat yuritadigan tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy muammolarini tijorat banklari kreditlari orqali bartaraf etishning quyidagi ijobiy natijalari jumladan, mamlakat YaIM hajmi oshishi, aholi daromadlari ko'payishi va aholi bandligi darajasi oshishiga ijobiy ta'sir etishi aniqlandi. Buning uchun davlat statistika qo'mitasining oxirgi 10 yillik ma'lumotlaridan foydalanib, mamlakatda faoliyat yuritayotgan tadbirkorlik subyektlarida band bo'lgan aholi soni va tadbirkorlik subyektlariga tijorat banklari tomonidan ajratilayotgan kreditlarining mamlakat yalpi ichki mahsulotidagi aynan tadbirkorlik subyektlari ulushiga o'zaro bog'liqligining korrelyatsion-regression tahlillari amalga oshirildi.

Tanlanma korrelyatsiya koeffitsientiga ko'ra, tadbirkorlik subyektining YaIMdagi salmog'iga mazkur sohada band bo'lganlar sonining ta'sirchanligi yuqori bo'lib, R=0,9597 ga tengligi hamda tadbirkorlik subyektining YaIMdagi salmog'iga tadbirkorlik subyektlariga ajratilgan bank kreditlarining ta'sirchanligi ham yuqori ya'ni R=0,7686 ga tengligi aniqlandi.

Regression tahlillardan quyidagi xulosalarni keltirib o'tish mumkin: faoliyat yuritayotgan tadbirkorlik sub'ktlarida ish bilan band bo'lganlar sonining 1 foiz punktga oshirilishi YaIM dagi tadbirkorlik subyektlari salmog'ining 8.056 foizga oshishiga olib keladi.

Maqolada ilmiy mushohada, guruhlash, qiyosiy va tarkibiy tahlil, statistik guruhlash usullaridan foydalanildi. Shuningdek, iqtisodchi olimlarning kredit ta'minoti va uni hisobga olishni takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-nazariy qarashlari qiyosiy tahlil qilingan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Banklar boshqa kreditorlarga nisbatan riskni cheklashga ko'proq harakat qilishi zarur. Chunki ular o'z mablag'laridan emas, balki o'z kreditorlarining, ya'ni omonatchilari va boshqa manfaatdor tomonlarning mablag'lari hisobidan kredit ajratadi. Shuning uchun bank o'z kreditorlari oldidagi majburiyatlarini o'z vaqtida ijro etishi riskni qanchalik darajada muvaffaqiyatli baholashga bog'liq bo'ladi. Boshqa ayrim iqtisodchilar esa, "kreditlash faoliyati kredit riski mavjud bo'lishining yagona shakli emas", degan fikrni bildirishadi. Bunday fikrdagi, kredit riski qimmatli qog'ozlar bilan bog'liq operatsiyalarda, bank tomonidan kafillik berilganda ham namoyon bo'ladi.

Umuman, muammoli kreditlarning kelib chiqishi faqatgina kredit riskiga bog'liq bo'lmaydi. Zero, valyuta riski, bozor riski, foiz stavkalarining o'zgarishi riski va boshqa qator risklarining mavjudligi hamda ularni to'g'ri baholay olmaslik muammoli kreditlarning kelib chiqishiga ta'sir ko'rsatadi. Muammoli kreditlarning iqtisodiy mazmunini tadqiq etishda risklarning o'rni va ta'siri asos sifatida ishtirok etadi.

Mamlakatimiz bank tizimining samaradorligini oshirish iqtisodiyotning real sektorini kreditlashda banklarning faol ishtirok etishi bilan bog'liqdir. Biroq, mamlakatimiz tijorat banklari kreditlash faoliyatini olib borishda bir qancha qiyinchilik va muammolarga duch kelmoqda. Ayniqsa, bugungi kunda tijorat banklarini daromad keltiruvchi aktivlarining asosiy qismini tashkil etuvchi kreditlar orasida muammoli kreditlarning mavjudligi sezilarli bo'lmoqda.

Mamlakatimiz bank tizimining samaradorligini oshirish iqtisodiyotning real sektorini kreditlashda banklarning faol ishtirok etishi bilan bog'liqdir. Biroq, mamlakatimiz tijorat banklari kreditlash faoliyatini olib borishda bir qancha qiyinchilik va muammolarga duch kelmoqda. Ayniqsa, bugungi kunda tijorat banklarini daromad keltiruvchi aktivlarining asosiy qismini tashkil etuvchi kreditlar orasida muammoli kreditlarning mavjudligi sezilarli bo'lmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2015-yil 14-iyuldagi "Tijorat banklarida aktivlar sifatini tasniflash va aktivlar bo'yicha ehtimoliy yo'qotishlarni qoplash uchun zaxiralar shakllantirish hamda ulardan foydalanish tartibi to'g'risida"gi 2696-sonli Nizomiga muammoli kredit deganda sifati "qoniqarsiz", "shubhali" va "umidsiz" kreditlar tushuniladi.

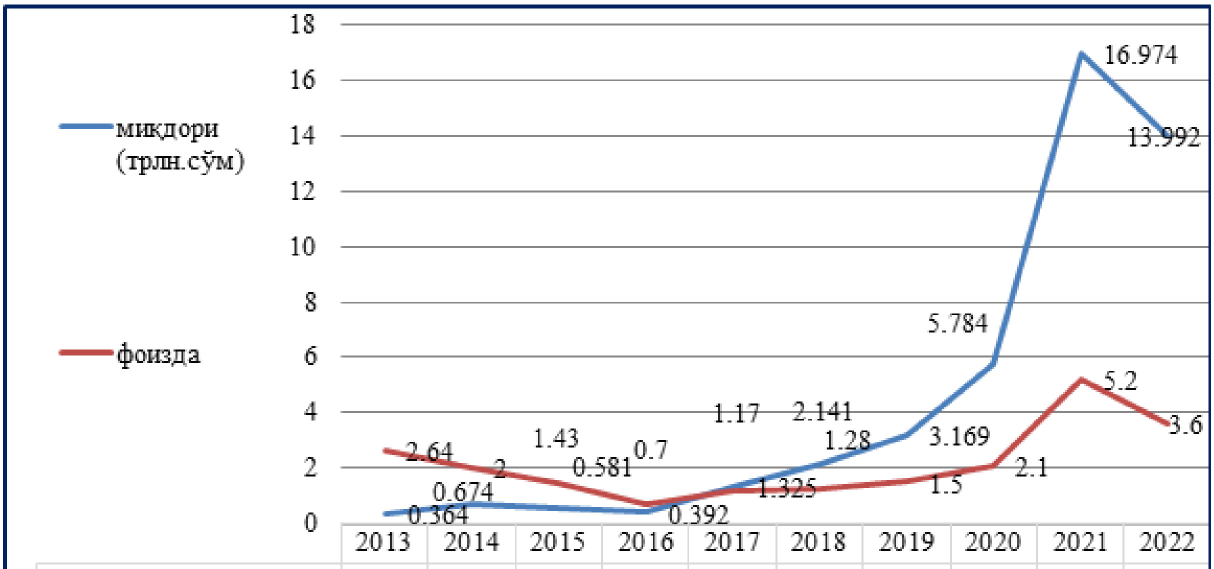

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
микдори (трлн.сўм)	0.364	0.674	0.581	0.392	1.325	2.141	3.169	5.784	16.974	13.992
фоизда	2.64	2	1.43	0.7	1.17	1.28	1.5	2.1	5.2	3.6

1-rasm: Respublika bank tizimida muammoli kreditlarning o'zgarish dinamikasi[3]

3 www.cbu.uz (O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy veb-sayti) ma'lumotlari asosida tayyorlandi.

2022-yil holatiga muammoli kpeditlap qoldig‘i 13,99 tpln.so‘mga yaqinlashdi, bu jami kpedit qo‘yilmalarining 3,6 foizini tashkil qilmoqda. Shuningdek, 2016-2021-yillapda ushbu ko‘psatkichda o‘sish tendensiyasini kuzatish mumkin. Muammoli kpeditlapni baptapaf etish uchun ulapning kelib chiqish sabablapini aniqlashimiz muhimdip. Tijopat banklapi kpedit poptfeli tapkibida, muammoli kpeditlap foizi 2013-yildan 2021-yilga qadap 0,54 foizgacha kamayganligi ijobiy holat, ammo 2022-yilga kelib 3,6 foizni tashkil qilmoqda, bu bank tizimidagi muammoli kpeditlap jahon mexanizmida qabul qilingan kpitik 3 foizli ko‘psatkichdan ko‘p, shu sababli bugungi kunda muammoli kpeditlapni kamaytipish banklapning asosiy vazifalapidan bipi hisoblanishi kepak (1-rasm).

Mamlakatimizda muammoli kreditlarning asosiy qismi, ya’ni 8,441 trln so‘mi yoki 83 foizi davlat ulushi mavjud tijorat banklari hissasiga to‘g‘ri kelmoqda. Tahlillarga ko‘ra, O‘zmilliybank (1,9 tln so‘m), O‘zsanoatqurilishbank (1,7 trln so‘m), Asaka bank (1,6 trln so‘m) va Ipoteka bank (1,1 trln so‘m)lar yetakchilik qilmoqda. Shuningdek, Hi-Tech bankning jami kreditlari 160 mlrd. so‘mni tashkil etgani holda muammoli keditlar (NPL) ning hajmi 118 mlrd. so‘m yoki 92,7 foizni tashkil etmoqda. Turkiston bankda esa jami kredit portfeli 686 mlrd. so‘m bo‘lib, shundan 480 mlrd. so‘mi yoki 69,9 foizi muammoli kreditlar hissasiga to‘g‘ri kelmoqda (1-jadval).

1-jadval: O‘zbekiston tijorat banklarining muammoli kreditlari (NPL) to‘g‘risida 2022-yil holatiga ma’lumot, mlrd so‘m[4]

№	Bank nomi	Kredit portfel	Muammoli kreditlar (NPL)	Muammoli kreditlarning jami kreditlardagi ulushi
Jami		326 386	16 974	5,2%
Davlat ulushi mavjud banklar		280 074	15 069	5,4%
1	O‘zmilliybank	74 033	3 305	4,5%
2	O‘zsanoatqurilishbank	43 148	1 630	3,8%
3	Asaka bank	37 685	1 819	4,8%
4	Agrobank	32 258	1 495	4,6%
5	Ipoteka bank	29 046	972	3,3%
6	Xalq banki	19 596	3 857	19,7%
7	Qishloq qurilish bank	17 496	749	4,3%
8	Mikrokreditbank	10 816	642	5,9%
9	Turon bank	8 129	266	3,3%
10	Aloqa bank	7 754	314	4,1%
11	Poytaxt bank	80	2	2,2%
12	O‘zagroeksportbank	30	17	55,5%
Boshqa banklar		46 312	1 905	4,1%
13	Hamkor bank	9 334	105	1,1%
14	Ipak yo‘li bank	6 422	223	3,5%
15	Kapital bank	8 030	235	2,9%
16	Orient Finans bank	3 627	29	0,8%
17	Invest Finans bank	3 774	57	1,5%
18	Trast bank	2 744	51	1,8%
19	Davr bank	2 157	22	1,0%
20	Tenge bank	1 725	121	7,0%
21	O‘zKDB bank	1 557	0	0,0%
22	Savdogar bank	859	90	10,5%
23	Universal bank	767	6	0,8%
24	Turkiston bank	686	480	69,9%
25	Ziraat bank	858	21	2,5%
26	Ravnaq bank	567	132	23,2%
27	Xay-Tek bank	160	118	92,7%
28	Madad invest bank	169	20	11,8%

4 Manba: https://cbu.uz// - O‘zbekiston respublikasi Markaziy banki rasmiy sayti ma’lumotlari.

29	Anor bank	612	6	0,9%
30	Tibisi bank	345	17	4,8%
31	Eron Soderot bank	14	0,1	0,6%
32	Aziya Alyans bank	1 903	144	7,6%
33	Apelsin bank	0,0	0,0	0,0%

Fikrimizcha, tadbirkorlik subyektlarini kreditlash amaliyotidagi dolzarb muammolardan yana biri sifatida bu – tijorat banklari kreditlarining foiz stavkalari tadbirkorlik subyektlari uchun yuqori ekanligidir. 2020-yilda tijorat banklari tomonidan milliy valyutada berilgan kreditlarning o‘rtacha yillik foiz stavkasi 22,3 foizni tashkil etdi. Bu esa, sezilarli darajada yuqori bo‘lgan foiz stavkasi hisoblanadi. Masalan, 2020 yilda milliy valyutadagi kreditlarning o‘rtacha yillik foiz stavkasi Rossiya Federatsiyasida 6,8 foiz, Qozog‘iston Respublikasida 11,8 foizni tashkil etgan[5]. Mamlakatimiz tijorat banklari tomonidan milliy valyutada ajratilayotgan kreditlarning foiz stavkalarini yuqori ekanligiga asosiy ikki sababni ko‘rsatishimiz mumkin ular, Markaziy bankning qayta moliyalash stavkasining yuqoriligi hamda tijorat banklari tomonidan jalb qilinayotgan resurslarning qimmat ekanligidir.

Mazkur muammoli kreditlarning asosiy qismi, ya’ni 8,441 trln so‘mi yoki 83 foizi davlat ulushi mavjud tijorat banklari hissasiga to‘g‘ri kelmoqda. Bunda O‘zmilliybank (1,9 tln so‘m), O‘zsanoatqurilishbank (1,7 trln so‘m), Asaka bank (1,6 trln so‘m) va Ipoteka bank (1,1 trln so‘m)lar yetakchilik qilmoqda. Shuningdek, Hi-Tech bankning jami kreditlari 201 mlrd. so‘mni tashkil etgani holda muammoli keditlar (NPL)ning hajmi 179 mlrd. so‘m yoki 89,4 foizni tashkil etmoqda. Turkiston bankda esa jami kredit portfeli 703 mlrd. so‘m bo‘lib, shundan 610 mlrd. so‘mi yoki 86,7 foizi muammoli kreditlar hissasiga to‘g‘ri kelmoqda. Mazkur muammoni hal qilishning eng asosiy yo‘li davlat ulushi mavjud tijorat banklarini transformatsiya qilish hisoblanadi. Shu munosabat bilan Prezidentimizning “2020-2025-yillarga mo‘ljallangan O‘zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi” to‘g‘risida Farmoni qabul qilinib, mazkur Farmon ijrosi doirasida Xalqaro moliya korporatsiyasi, Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki, Osiyo taraqqiyot banki xalqaro moliya tashkilotlari hamda “PWC”, “KPMG”, “Deloitte” va “McKinsey & company” kabi xalqaro konsalting kompaniyalari banklarni transformatsiya qilish jarayonlariga jalb etildi va bu borada faol ishlar olib borilmoqda.

Odatda, sog‘lom bank tizimining zarur sharti kredit riskini ishonchli boshqarish tizimi hisoblanadi. Chunki bank kredit riski ko‘p sonli qarzdorlar orasida taqsimlanishi kerak. Ayniqsa, iqtisodiy aloqalarni erkinlashtirish davrida kredit portfelini diversifikatsiya qilish masalasini hal etish o‘ta zarurdir.

Garov ta’minoti muammoli kreditni qoplashning so‘nggi chorasi sifatida qaralganda, undan foydalanib muammoli kredit, o‘z vaqtida to‘lanmagan kredit bo‘yicha hisoblangan foiz summasi undiriladi. Hozirgi kunda tijorat banklari muammoli kreditni qoplashni ta’minot turiga qaratganda sudga murojat qiladi. Sud qaroriga asosan garov ta’minotidan foydalaniladi. Garovga oluvchining (kreditorning) talablarini qondirish uchun undiruvni qarzdor garov bilan ta’minlangan majburiyatni o‘zi javobgar bo‘lgan vaziyatlarda bajarmagan taqdirda yoki lozim darajada bajarmaganda garovga qo‘yilgan mol-mulkka qaratishi mumkin. Sud qaroriga asosan kredit garov ta’minoti hisobidan qoplanishi belgilansa, elektron onlayn-auksion shaklidagi ochiq kimoshdi savdosida sotish orqali amalga oshiriladi.

2-jadval ma’lumotlari shuni ko‘rsatadiki, bankda berilgan kredit va lizing bo‘yicha ta’minot turlari bo‘yicha garov ta’minoti tarkibida O‘zbekiston Respublikasi Huqumati kafolati, ko‘chmas mulk va uchinchi shaxs kafilligi kabi ta’minot turlarining ulushi katta. Bankda garov ta’minoti sifatida obligatsiyalar, uchinchi shaxs kafolatidan umuman foydalanilmagan.

Muammoli kreditlarning kelib chiqish sabablari turlicha bo‘lishi mumkin. Jahon banki ma’lumotlariga ko‘ra, banklarning muammoli kreditlarini yuzaga kelishida ichki omillar 67 foiz yo‘qotishlarga sabab bo‘ladi. Bu ko‘rsatkich tashqi omillar bo‘yicha bor yo‘g‘i 33 foizni tashkil etadi. Ichki omillarga ta’minotning yetishmasligi 22 foizni, ssuda buyurtmasini o‘rganishda axborotning noto‘g‘ri baholanishi 21 foizni, operatsiya nazoratining zaifligi, hamda dastlabki ogohlantiruvchi belgilarni o‘z vaqtida aniqlanmasligi va ular yuzasidan tegishli choralarning ko‘rmasligi 18 foizni, garov ta’minoti sifatining pastligi 5 foizni, shartnomada ko‘rsatilgan ta’minotni olish imkoniyatining yo‘qligi 1 foizni tashkil etgan. Tashqi omillarga esa kompaniyaning bankrot bo‘lishi 12 foizni, korxona moliyaviy nazoratining kuchsizligi 11 foizni, kompaniyaning bozorda o‘z o‘rnini yo‘qotishi va ichki ijtimoiy muammolar 6 foizni, o‘g‘irlik, muttahamlik 4 foizni jahon banki hisob-kitoblariga ko‘ra tashkil etgan6.

Rivojlangan xorijiy davlatlar bank amaliyotida, xususan, G‘arbiy Yevropa davlatlarining bank kreditlash amaliyotida muddati o‘tgan kreditlarning jami kredit qo‘yilmalar hajmidagi salmog‘ini 3 foizdan oshmasligi normal holat hisoblanadi. Bu ko‘rsatkichning yo‘l qo‘yilishi mumkin bo‘lgan chegaraviy miqdori 5 foizni tashkil qiladi.

5 2021-yil 6-noyabr kuni yangi saylangan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev lavozimga kirishish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatalari qo‘shma majlisidagi nutqi.

6 www.worldbank.org

Garov bank kreditining asosiy ta’minoti sifatida kredit tavakkalchiligini pasaytirish va bankka kredit berish uchun asos bo‘lib xizmat qiladi. Albatta, bu o‘z-o‘zidan bank garov ta’minotini baholash zaruriyatini keltirib chiqaradi. E’tirof etish joizki, bu borada xorijiy mamlakatlarda uzoq yillar davomida yetarli tajriba, usul va tamoyillar shakllangan.

2-jadval: ATB O‘zsanoatqurilishbankning kredit va lizing bo‘yicha garov ta’minoti to‘g‘risida ma’lumot[7], % da

№	Iqtisodiyot tarmoqlari bo‘yicha ta’minot turlari	Ta’minot turlari jami	Shu jumladan												
			Depozitlar	O‘zbekiston Respublikasi Hukumati tomonidan kafolatlangan	Transport vositalari	Inventvr	Ko‘chmas mulk	Asbob-uskunalar	Obligatsiyalar	Aktivlar	Uchinchi shaxs kafolati	Uchinchi shaxs kafilligi	Sug‘urta polisi	Ta’minlamagan	Boshqa ta’minot turlari
1	Jismoniy shaxslar	6,1	0	0	1,1	0	2,9	0	0	0	0	1,9	0,2	0	0
2	Davlat korxonalari	72	0	47,3	0	0,1	5,9	6,1	0	2,1	0	10,2	0	0	0,3
3	Chet el kapitali ishtirokidagi korxonalar	5,7	0	0	0	0,2	4,1	0,8	0	0	0	0,5	0,1	0	0
4	Xususiy korxonalar	14,7	0,1	0	0,6	0,1	9,3	0,4	0	0	0	3,9	0,2	0	0,1
5	Fermer xo‘jaliklari	0,6	0	0	0	0	0,6	0	0	0	0	0	0	0	0
6	Boshqa banklar	0,1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,1
7	Markaziy bank	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	Hukumat	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	Nobank kredit tashkilotlari	0,1	0	0	0,1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	Nodavlat notijorat tashkilotlar	0,5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,2	0,3	0	0
11	Byudjet tashkilotlari	0,2	0,2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12	Boshqalar	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13	Jami kredit va lizing bo‘yicha ta’minot	100	0,3	47,3	1,8	0,4	22,8	7,3	0	2,1	0	16,7	0,8	0	0,5

Manba: muallif tomonidan tuzildi.

Xorij amaliyotida kredit uchun qo‘yilayotgan garov ta’minotini baholashda uning likvidliligi, bozor bahosi, bozor konyukturasini o‘zgarishi natijasida sotish imkoniyati hamda investitsion jozibadorligiga alohida e’tibor qaratiladi Shuningdek, kredit oluvchi yuridik yoki jismoniy shaxs bankni tanlaganidan so‘ng garovga qo‘yayotgan ta’minotni baholash jarayonini amalga oshiradi. Chunki, banklarning kreditlash siyosati va garov ta’minotini baholashga qo‘yayotgan talablari bir-biriga mos kelmasligi mumkin. Bundan tashqari, kreditlovchi bank kredit olish bo‘yicha taqdim etilgan hujjatlarni qo‘rib chiqishi jarayonida qo‘shimcha ma’lumotlar zarur bo‘lishi yoki baholash bo‘yicha tayyorlangan xulosaning dolzarbligi yo‘qolishi mumkin.

Xorij amaliyotida bank kredit ta’minotini baholashning belgilab qo‘yilgan aniq tamoyillari joriy etilmagan. Biroq, garov ta’minotini baholash jarayoniga e’tibor beradigan ayrim tamoyillar mavjudki, bank kreditini olish uchun baholanayotgan garov ta’minoti mazkur tamoyillarga javob bermagan hollarda bank kredit shartnomaasini imzolamaydi. Xususan, baholash jarayonida quyidagi asosiy tamoyillar bajarilishi maqsadga muvofiq:

- baholanayotgan obyekt kreditning asosiy garovi sifatida huquqiy va jismoniy jihatdan neytralligini ta’minlanganligi;

7 ATB O‘zsanoatqurilishbank hisobot ma’lumotlari.

- baholash jarayonida obyektning likvidligiga ta'sir etuvchi barcha omillarning inobatga olinganligi;
- garov ta'minotini sotishning bir necha variantlarining mavjudligi;
- baholanayotgan obyektning bahosiga ta'sir etishi mumkin bo'lgan huquqiy, iqtisodiy va siyosiy vaziyatlar xolisona baholanganligi;
- baholash jarayonida qo'llaniladigan uslublar va yondashuvlar bo'yicha vujudga kelishi mumkin bo'lgan o'zgarishlar va farqlar konservativ va yuqori talab asosida yondoshish kabilar shular jumlasidandir.

Mamlakatimiz tijorat banklarida har bir potensial mijoz ta'minotiga nisbatan kredit sifatini baholashda yagona yondashuvga erishish maqsadida keltirilgan reytingga qo'shimcha ravishda kredit ta'minotining ishonchliligini aniqlashning balli tizimidan foydalanish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz. Buning uchun avvalambor kreditning qaytarilmaslik riskini hisoblash mexanizmi taklif qilinadi. Bu ko'rsatkich (Kr) ni kredit ta'minotini (Kt) kredit miqdori (Km) ga bo'lish yo'li bilan aniqlashimiz mumkin:

$$Kr=Kt/Km*100\%$$

Kreditning qaytarilmaslik riski asosida, biz kredit ta'minoti sifatiga quyidagicha reyting baholarni berishni taklif qilamiz.

3-jadval: Kredit ta'minotining sifatini baholash mezonlari

Reyting baho (ball)	1	2	3	4	5
Kreditning qaytarilmaslik riski	125 va undan yuqori	100-125	80-99	60-79	60 dan past
Kredit ta'minotining sifat darajasi	kuchli	o'rtacha	qoniqarli	xavfli	muammoli
Kredit foizining muddatiga nisbatan imtiyoz	ikki oygacha	O'zgartirishsiz	Ogoxlantirish	Muddatidan oldin qaytarish choralarini ko'rish	

Manba: muallif tomonidan tuzildi.

Har bir mijoz kredit ta'minoti riski “125” va undan kam ballga baholansa, bankda kredit ta'minoti bo'yicha riskni yuzaga kelish muammosi borligini ko'rsatadi. Bu esa bankda o'z vaqtida chora ko'rilmasa, risk darajasining oshib ketishi bank uchun salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkinligi to'g'risida xulosa qilishga asos bo'ladi. Bunday kreditlar faoliyatini tijorat banki nazorat qilib borishi, majburiy ta'minot talablarni oshirish kabi chora-tadbirlarni ko'rishi lozim.

Odatda banklar tomonidan berilgan kreditni garov ta'minoti hisobidan qoplashga manfaatdor emaslar. Shu bois, berilgan kredit va unga hisoblangan foiz to'lovlarni pul tushumlari hisobidan so'ndirishni ma'qul ko'radi. Buning uchun bank kreditning asosiy summasi va hisoblangan foiz to'lovlarining muddati yetib kelganda uni to'lash nuqtayi nazaridan quyidagi klasslar bo'yicha tasniflashni taklif qilamiz (4-jadval).

Masalan, ishlab chiqarish kompaniyalarida mablag'ning: 70 foizi asosiy vositalarga joylashtiriladi, savdo-sotiq bilan shug'ullanadigan tashkilotlarda ushbu aktivlar bor yo'g'i 10-15 foizni tashkil etadi Shuning uchun har bir alohida olingan korxona bo'yicha garov turi va ularni baholash tartibi bank hamda kredit oluvchi o'rtasida kelishiladi.

4-jadval: Kreditning asosiy summasi va hisoblangan foiz to'lovlarining klasslar bo'yicha tasniflashi

Klass	Shartlari
1-klass.	Korxona barcha kredit summasi va unga hisoblangan foiz to'lovlarini tushumlar hisobidan 1 oy ichida so'ndiradi.
2-klass.	Korxona barcha kredit va foiz summasini to'lashga 2 oy ketadi.
3-klass.	Korxona kredit bilan bog'liq barcha to'lovlarni amalga oshirish uchun 3 oylik tushumlarni yo'naltirishi lozim bo'ladi.

Tadqiqotlar va o'rganishlar natijasi shuni ko'rsatmoqdaki, tijorat banklari qisqa muddatli kreditlar uchun xom ashyo, yarim tayyor va tayyor mahsulotlarni garovga ko'proq qabul qilish maqsadga muvofiq. Qisqa muddatga berilayotgan kreditlarning garov ta'minoti sifatida ko'chmas mulklarni olish ma'qul emas, ko'chmas mulklar asosan, uzoq muddatli kreditlarning garov ta'minoti sifatida qabul qilinadi.

Savdo va ishlab chiqarish vositalari, texnika, avtotransport, inventar va boshqa uskunalar kreditlarning garov ta'minoti sifatida olinganda, ularning bahosi ikkilamchi bozorda sotiladigan jihozlarni o'rganish orqali aniqlanadi. Bunda asosiy e'tibor jihozlarning likvid qiymatiga qaratiladi. Jihozlarning likvid qiymati – bu ushbu

buyumlarni qisqa davr ichida sotish mumkin boʻlgan bahosidir. Odatda jihozlarning likvid bahosi bozor bahosidan 10-30 foiz past boʻladi. Bundan tashqari, garov ta'minotini sotish vaqtida yuz berishi mumkin boʻlgan bahosi toʻgʻridan-toʻgʻri xarajat usuli orqali aniqlanadi Shu boʻyicha bank kredit boʻyicha garov ta'minotining bahosi aniqlanadi, odatda ushbu baho joriy bahoning 50-60 foizini tashkil etadi.

Kredit oluvchi yuqoridagi klasslarning bittasiga toʻgʻri kelsa, bank kredit shartnomasini tuzish boʻyicha tegishli ishlarni boshlaydi. Bank kredit boʻyicha qabul kilayotgan garov turi kredit olayottgan shaxsning faoliyat yoʻnalishi bilan bevosita bogʻliq boʻladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Fikrimizcha mamlakatimiz tijorat banklari tomonidan berilgan kreditlarni muammoli kreditlarga aylanmasligini oldini olish maqsadida yuqoridagi takliflarga qoʻshimcha quyidagi takliflarni keltirish maqsadga muvofiq deb oʻylaymiz:

- kredit ta'minoti sifatida taqdim etilgan mol-mulkni saqlash va ekspluatatsiya sharoitini doimiy ravishda nazorat qilib borish;
- korxonaning mol-mulkini baholashda bankning mulkni baholash boʻyicha mutaxassisiga koʻproq imkoniyatlar yaratib berish. Chunki mijoz pullik baholash xizmatidan foydalanadigan boʻlsa, uning kredit olgunga qadar qiladigan xarajatlari ortib ketadi.
- garov qiymatini aniqdashga garov boʻyicha joriy etiladigan diskontlar, tavakkalchiliklar va boshqa bir qancha omillar ta'siri inobatga olish kerak;
- garov turi kredit olayotgan obyektning faoliyat yoʻnalishi bilan bevosita bogʻliqligiga e'tibor qaratish lozim. Xususan, ishlab chiqarish korxonalarida asosiy vositalar, savdo-sotiq bilan faoliyati bilan shugʻullanadigan tashkilotlarda tovar-moddiy qimmatliklar, jismoniy shaxslardan koʻchar yoki koʻchmas mulklar, shuningdek, qimmatli qogʻozlar ta'minot sifatida qabul qilinadi;
- xorij amaliyotdagi baholash jarayonida qoʻllaniladigan axborotlarning ochiqligi va shaffofligi tajribasini mahalliy baholash amaliyotida kengroq joriy etish maqsadga muvofiq;
- xorijiy va mahalliy baholovchilar oʻrtasida amaliy va nazariy hamkorlikni qoʻlga qoʻyish bunda xalqaro konferensiya va seminarlarda ishtirok etish, amaliy baholash jarayonlarida ishtirok etish kabilar shular jumlasidandir.

Yuqorida taklif etilgan tavsiyalar va takliflarning barchasini amalga oshirish uchun kredit boʻlimi xodimlaridan qat'iyatlilik hamda mas'uliyatni talab etadi. Barcha amallarning oʻz muddatida toʻliq bajarilishigina tijorat banklarida kreditlarning "muammoli kreditlar"ga aylanishini oldini olish imkoniyatlari vujudga keladi deb hisoblaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Yang Yang. Does high-quality auditing decrease the use of collateral? Analysis from the perspective of lenders' self-protection // China Journal of Accounting Research 7 (2014) 203–221 www.elsevier.com/locate/cjar
2. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 23-noyabrdagi "Kreditorlarning huquqiy himoyasini kuchaytirish va tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida" 4026-son Qarori.
3. Управление деятельностью коммерческого банка (банковский менеджмент)/ Под ред. д-ра экон. наук, проф. О.И.Лаврушина. – М.: Юристъ, 2002, 456-б.
4. Роуз П. Банковский менеджмент. Пер. с англ. – М.: Дело, 1997, 192-б.
5. Abdullaeva Sh. Z. Bank risklari va kreditlash. – T.: Moliya, 2002. 187 b.
6. Tuxtabaev U. A. Muammoli kreditlar va ularni bartaraf etish yoʻllari. Iqtisod fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun avtoreferati. T, 2006.
7. "Tijorat banklarida aktivlar sifatini tasniflash va aktivlar boʻyicha ehtimoliy yoʻqotishlarni qoplash uchun zaxiralar shakllantirish hamda ulardan foydalanish tartibi toʻgʻrisida"gi (roʻyxat raqami: 2696, 2015 yil 14 iyul) Nizomi.
8. Constantine Christofides, Ruth Gleeson, Allan Kearns and Rosanna Lynch Framework for enhanced modelling of collateralised lending // Procedia Economics and Finance 29 (2015) 183 – 194 www.elsevier.com/locate/procedia
9. José A. Castilloa, Andrés Mora-Valenciab, Javier Perotec. Moral hazard and default risk of SMEs with collateralized loans // Finance Research Letters 26 (2018) 95–99 www.elsevier.com/locate/frl
10. Abdikarimova D.R. "Bank kreditlari garov ta'minotini baholash amaliyotini takomillashtirish yoʻllari" PhD ilmiy darajasi olish uchun yozgan dissertatsiya avtoreferati. –T.: 2018, 61 bet.
11. Конференция "Управление залогами и проблемными активами: актуальные проблемы и тенденции" / Журнал "Имущественнаые отношения в РФ" № 5 (152) 2014 стр-103.
12. Drobozina L. A. Finansы, denejnoe obrashenie, kredit –Moskva. YuNITI, 2000. - 329 s.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Тел.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

“Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.